

Jeszcze o Guilbercie z Nogent i jego dziełach

Na marginesie prac R. B. C. Huygensa i M. C. Garandra

Postać i twórczość Guiberta z Nogent (15 IV 1053 — ok. 1130)¹, długoletniego mnicha w benedyktyńskim opactwie Saint-Germer-de-Fly, a w latach 1104–1125 opata w Nogent-sous-Cousy (koło Laon), autora kilku dzieł egzegetycznych, dwóch traktatów antyżydowskich oraz sławnych: *De sanctis et eorum pignoribus* (zwanymi także *De pignoribus sanctorum*, traktat przeciw nadużywaniu relikwii), *Gesta Dei per Francos* i autobiograficznego *De vita sua sive monodiarum libri tres*, została ostatnio przypomniana czytelnikowi polskiemu dzięki pracom Jerzego Strzelczyka².

Warto zatem zwrócić uwagę na dwie wydane niedawno, jeszcze nieznanne J. Strzelczykowi, prace i edycje poświęcone Guibertowi.

R. B. C. Huygens jest badaczem wielce zasłużonym dla nowej edycji dzieł Guiberta przygotowywanej w ramach *Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis*. Jej zapowiedź stanowiła już jego rozprawa poświęcona tradycji rękopiśmiennej większości (bez *De sanctis* i *Monodiae*, czyli autobiografii) dzieł sławnego opata³, tzn. *Quo ordine sermo fieri debeat* i związanej z nim *Moralia Geneseos*; *Dei gesta per Francos*; traktatów *Contra iudaizantem et Iudeos*, *De virginitate*, *De laude sanctae Mariae*; traktatu *De bucella data* oraz *Topologiae in prophetis*. Dla każdego z tych utworów R. B. C. Huygens zestawił wykaz rękopisów z ich zawartością, a czasami także dziejami, na końcu zamieszczając krytyczne wydanie listów dedykacyjnych i prologów do tych dzieł. Analiza proveniencji rękopisów wykazała stosunkowo ograniczony terytorialnie i chronologicznie zasięg zainteresowania twórczością Guiberta, który ogranicza się do obszaru dzisiejszej Belgii i północnej Francji oraz kończy mniej więcej wiek po śmierci opata z Nogent.

W 1993 r. ukazała się przygotowana przez tego wydawcę edycja trzech dzieł Guiberta: *Quo ordine*, *De bucella Iudae* i *De sanctis*⁴. Według R. B. C. Huygensa *Quo ordine*, czyli traktat o przygotowywaniu kazania, powstał w 1084 r. i należy do pierwszych dzieł Guiberta. *De bucella Iudae* powstał około 1119/1120 i był dedykowany Sigefridowi, przeorowi z Saint-Nicolas-aux-Bois, późniejszemu opatowi klasztoru św. Wincentego w Laon. Z kolei *De sanctis* był dedykowany Eudesowi z opactwa św. Symforiana z Beauvais, a skierowany przeciw mnichom z opactwa św. Medarda w Soissons, którzy chwalili się posiadaniem zęba (!) Chrystusa. Z dziełem tym, pionierskim dla swojej epoki, a właściwie z owym rzekomym zębem Chrystusa przechowywanym w opactwie św. Medarda, związane są dwa krótkie przekazy wydane przez R. B. C. Huygensa w dodatku do tej edycji. Są to trzy ekscerpty z dokumentów wchodzących w skład *Dedicaciones sancti Arnulfi Mettensis* (chodzi o opactwo św. Arnulfa w Metz) oraz *Anonymi Suessionensis narratio*.

Wszystkie te trzy dzieła Guiberta zachowały się w licznych rękopisach, z których najważniejsze są jednak dwa pochodzące bezpośrednio ze skrytorium opactwa w Nogent-sous-Cousy, tzw. *Parisinus latinus 2500* (zawiera *Quo ordine*) i napisanym ok. 1119/1120 r. *Parisinus latinus 2900* (zawiera dwa pozostałe dzieła).

W obu tych ważnych rękopisach powstałych współcześnie z Guibertem w opactwie w Nogent, wydawca nie stwierdził ręki samego Guiberta. Jednakże innego zdania jest M. C. Garand⁵, która w oparciu o skrupulatną analizę pisma uznała je za autografy Guiberta, podobnie jak trzeci rękopis z tej kolekcji, *Parisinus latinus 2502*. Wszystkie one są obecnie przechowywane w Bibliothéque Nationale w Paryżu (lat. 2500, 2502, 2900). Oddzielne miejsce w ciekawej pracy M. C. Garand⁶ zajmuje analiza opinii Guiberta na temat pracy skryby. Poza tym Autorka przedstawiła postać sławnego opata oraz analizę jego dzieła.

Dei gesta per Francos były już wielokrotnie wydawane drukiem, najpierw przez J. Bongarsa w 1611 r., następnie, w 1651 r., przez mauryana Jeana Luca d'Achéry — edycję tę przedrukował J. Migne⁷. Ponownie wydano je w 1879 r. w ramach *Recueil des historiens des Croisades. Historiens occidentaux*⁸ i to wydanie było dotychczas wykorzystywane. W 1825 r. François Guizot opracował, na podstawie wydania d'Achéryego, tłumaczenie tego dzieła. Nowe tłumaczenie przygotowuje znana nam już M. C. Garand.

Nową krytyczną edycję tego ważnego, zwłaszcza dla dziejów pierwszej krucjaty, dzieła, przygotował R. B. C. Huygens⁹. Zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią (w cytowanej wyżej rozprawie z 1991 r.), opiera się ona na trzech rękopisach.

¹ Tak A. Saint-Denis, *Guibert de Nogent (1053–v.1130)*, w: *Dictionnaire encyclopédique du Moyen Âge*, red. A. Vauchez, t. 1, Cambridge-Paris-Rome 1997, s. 695; S. Kozakiewicz, *Guibert z Nogent*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, Lublin 1993, kol. 385, datuje jego życie na 1053–1124, a J. Strzelczyk, *Guibert z Nogent, czyli rodzinno-społeczne uwarunkowania zaburzeń osobowości człowieka średniowiecznego*, w: *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, Warszawa 1997, s. 242, na ok. 1055 — ok. 1124.

² J. Strzelczyk, *Guibert z Nogent i kult relikwii. Z dziejów racjonalizmu w średniowieczu*, w: *Vetustatis amore et studio. Księga pamiątkowa ofiarowana Prof. Kazimierzowi Limanowi*, Poznań 1995, s. 31–40, a zwłaszcza także, *Guibert z Nogent, czyli rodzinno-społeczne*, s. 237–252.

³ R. B. C. Huygens, *La tradition manuscrite de Guibert de Nogent* (*Instrumenta Patristica*, 21), Steenbrugge, Sint-Pieterabdij 1991.

⁴ *Guibert de Nogent, Quo ordine sermo fieri debeat. De bucella Iudae data et de veritate dominici corporis. De sanctis et eorum pignoribus*, édition critique par R. B. C. Huygens (*Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis*, 127 et *Instrumenta Lexicologica Latina*, 77, Series A — Formae curante CETEDOC), Turnhout 1993.

⁵ M. C. Garand, *Guibert de Nogent et ses secrétaires* (*Corpus Christianorum. Authographa Medii Aevi*, 2), Turnhout 1995.

⁶ *Ibid.*, s. 79–81.

⁷ *Patrologia latina*, t. 156, kol. 680–837.

⁸ t. 4, Paris 1879, s. 113–363.

⁹ *Guibert de Nogent, Dei gesta per Francos et cinq autres textes*, édition critique par R. B. C. Huygens (*Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis*, 127 A), Turnhout 1996.

Powstał w drugiej połowie XII w. w Clairvaux rękopis floreckim (Florenca, Bibl. Med. Kaurenziana, rps Ashburnham 1054), pochodzącym z kapituły Notre-Dame w Paryżu dwunastowiecznym rękopisem paryskim (Bibliothèque Nationale, lat. 18417) oraz nieznanego pochodzenia rękopisem z pierwszej połowy XII w. przechowywanym w Bibliotece Królewskiej w Kopenhadze (Fabricius 95).

W dodatku wydawca opublikował pięć drobnych tekstów, dotyczących konfliktu Baldwina I (1058–1118) z mieszkańcami Askalonu (1), kroniczki panowania tego władcy (2), egzegezę księgi Zachariasza (3), poemat *Erumnarum et dolotum* (4) oraz trzy teksty z rękopisów zawierających *Dei gesta*.

Marek Derwich
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Historyczny